

Sammanfattning och övergripande slutsatser

Centrum för idrottsforskning (CIF) har sedan 2009 i uppdrag av regeringen att genomföra en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten. Uppföljningen består av en fortlöpande bevakning av det statliga idrottsstödet betydelse utifrån ett indikatorsystem, tematiska fördjupningsstudier i teman som regeringen bestämmer samt bevakning av forskningsresultat med relevans för statens stöd till idrotten.

På grund av det oklara parlamentariska läge som rådde hösten 2018 tilldelades CIF inte ett fördjupningsuppdrag för 2019. CIF:s kansli har därför på eget initiativ genomfört insatser för att uppmärksamma forskning om barnrättsperspektivet i barn- och ungdomsidrotten, bland annat i form av en undersökning av ungdomars fritids-, motions- och idrottsvanor. Studien är framtagen i samarbete med analysföretaget Ungdomsbarometern.

Nedan sammanfattas Ungdomsbarometerens rapport *En engagerad idrotts-generation?* Studien bidrar med ny kunskap om hur dagens ungdomsgeneration tänker i frågor kopplade till idrott och motion. Den ger viktiga förklaringar till varför många unga väljer att lämna föreningsidrotten under tonåren – och den visar också en väg för föreningsidrotten att möta denna negativa trend.

Ungdomsbarometerens rapport: *En engagerad idrotts-generation?*

Ungdomsbarometern är ett analysföretag som sedan början av 1990-talet genomför årliga nationella attitydundersökningar av ungdomar i åldern 15 till 24 år. De kartlägger både generella trender med avseende på ungdomars tankar, värderingar och beteendemönster och genomför fördjupande analyser i specifika områden på uppdrag av myndigheter och företag.

Ungdomsbarometerens undersökningar har i dag formen av webbenkäter med ett kvoturval som urvalsmetod. Det innebär att de svarande i representativ skala

återger hela ungdomspopulationen med avseende på kön, ålder och region. 2019 års mätning genomfördes under oktober månad och besvarades av sammanlagt 18 959 ungdomar.

I Ungdomsbarometerns enkäter ingår regelbundet frågor om ungas fritids-, motions- och idrottsvanor. Därtill har företaget tidigare genomfört fördjupade analyser av ungas föreningsidrottande i samarbete med Riksidrottsförbundet. Ungdomsbarometern har således både lång erfarenhet och ett omfattande källmaterial i frågor kopplade till svensk barn- och ungdomsidrott.

I det samarbete som utvecklades mellan CIF och Ungdomsbarometern identifierades tre övergripande områden där analysföretagets attitydundersökningar kan bidra med ny kunskap och nya perspektiv. Det första området handlar om hur dagens ungdomsgeneration – ofta benämnd ”Generation Z” – tänker i frågor om idrott, motion och föreningsliv.

Det andra området handlar om föreningsidrottande ungdomar i förhållande till andra unga. Finns det specifika kännetecken för de som är aktiva i en idrottsförening? Har de värderingar och synsätt som skiljer sig från de unga som tränar i andra former – eller de som inte tränar alls?

Det tredje området handlar om hur unga föreningsidrottare tänker i frågor som rör delaktighet och inflytande över sitt idrottande. Detta tredje område kan motiveras med hänvisning till en av barnkonventionens fyra huvudprinciper, den om ungas rätt att få uttrycka sin mening i frågor som rör dem själva.

Den idrottsstudie som Ungdomsbarometern genomfört på uppdrag av CIF baseras på svar från 1 924 ungdomar i åldern 15–24 år. Frågorna om inflytande och delaktighet besvarades av drygt 900 unga som uppgav att de tränar i en idrottsförening.

Rapporten *En engagerad idrottsgeneration?* kan laddas ner och läsas i sin helhet på www.centrumforidrottsforskning.se.

Vad visar Ungdomsbarometerens rapport?

Ungdomsbarometerens rapport innehåller många och nya uppgifter om ungdomars idrotts- och fritidsvanor. I detta sammanhang begränsas redovisningen till fyra övergripande resultat.

En hälsotrend bland unga

Ett första resultat är att det finns ett stort intresse bland dagens unga att leva ett hälsosamt och fysiskt aktivt liv. Tre av fyra uppger att de tränar minst någon gång i veckan utöver skolans idrottsundervisning. En tredjedel säger sig träna eller motionera flera gånger i veckan och 15 procent säger sig göra det ”i princip varje dag”.

Medan intresset för att motionera och träna varit förhållandevis konstant över tid, har ungas intresse för kost och hälsa ökat märkbart under senare år. Enligt Ungdomsbarometern sammanhänger detta ökade intresse för hälsa med ett ökat intresse för miljö- och klimatfrågor och ett bredare samhällsengagemang. Ungas inställning till idrott och tävling är däremot mer polariserad. Å ena sidan uppger nästan hälften av de svarande att de är mycket intresserade av att idrotta och tävla. Å andra sidan menade en tredjedel att de är helt ointresserade.

Sammantaget tecknar Ungdomsbarometern bilden av ett perspektivskifte i ungas syn på idrott som samhällsföreteelse. Att träna och idrotta är viktigt, men långtifrån alla unga gör det för att tävla eller för att bli duktig i en specifik idrottsgren. För många är träning och idrott snarare aktiviteter man utövar för hälsans skull.

Tävla i föreningsregi – motionera i privat och egen regi

Enligt Ungdomsbarometern inleds redan vid 15-årsåldern en process där andelen ungdomar som tränar i en idrottsförening successivt minskar medan motionsaktiviteter i privat och i egen regi ökar. När detta resultat jämförs med ungas inställning till idrott och tävling framkommer ett viktigt samband.

Resultatet visar att unga med stort intresse för idrott och tävling tränar i alla former; i föreningar, på gym och i egen regi. De som däremot är ointresserade av idrott och tävling finns nästan uteslutande utanför föreningsidrotten. Detta indikerar att föreningsidrotten framför allt uppfattas som en miljö för de tävlingsintresserade, medan de som tränar i motions- och hälsosyfte snarare söker sig till träning i privat eller egen regi.

Samhällsengagerade – men unga föreningsidrottare för att det är roligt

Ungdomsbarometern visar att det finns ett stort samhällsengagemang bland unga. En jämförelse mellan de som föreningsidrottare och övriga ungdomar visar emellertid inga större attitydskillnader i synen på stora samhällsfrågor. Endast på två punkter i Ungdomsbarometerns studie utmärker sig unga föreningsidrottare från övriga ungdomar: de betonar starkare än andra att de värdesätter sina fritidsintressen och att få ”utöva någon sport”.

Detta resultat ger inget stöd till tanken att föreningsidrotten utgör en demokratiskola eller en särskild fostrare av samhällsengagemang. Unga av i dag är generellt sett engagerade i samhällsfrågor – men de föreningsidrottare för att det är en rolig fritidssysselsättning.

Unga vill ha inflytande – framför allt över sitt eget idrottande

Enligt Ungdomsbarometern är unga i föreningsidrotten intresserade av att utöva ett inflytande – särskilt när det gäller det egna idrottandet. Drygt hälften av de svarande, 52 procent, uppger att de vill kunna påverka när och hur ofta man tränar. En nästan lika stor andel, 45 procent, anser sig även kunna påverka detta. 46 procent önskar inflytande över träningspassens utformning och 45 procent menar att man även kan påverka detta.

Betydligt färre unga önskar eller upplever att de kan påverka föreningens gemensamma angelägenheter. En dryg tredjedel, 37 procent, svarar att de vill kunna påverka den egna föreningens värdegrund och regler. Något färre, 31 procent, anser sig kunna utöva ett inflytande på detta område. I frågan om medlemsavgifter och andra kostnader svarar 34 procent att de vill kunna påverka, men endast 13 procent upplever att de kan det.

En hälsotrend bland unga – men går den idrottsrörelsen förbi?

CIF:s samlade analys är att det råder en tydlig hälsotrend bland unga – men att denna trend verkar gå idrottsrörelsen förbi.

Med reservation för att idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet är både bred och mångfacetterad, finns det fog för påståendet att föreningsidrotten i stor utsträckning är uppbyggd kring en utvecklings- och prestationslogik. För de minsta är verksamheten vanligtvis öppen, kravlös och lekfull – men i takt med att barnen växer blir idrottsverksamheten ofta allt mer avancerad, resultatnriktad och ambitiös. Kraven ökar – liksom den mängd träning som de unga förväntas delta i.

Ungdomsbarometerns undersökning visar att det finns en stor grupp av ungdomar som tycker om att tävla och som vill utvecklas i sin idrott. För denna grupp är föreningsidrottens utvecklings- och prestationslogik rimligtvis både naturlig och positiv. Men denna logik är inte lika självklar för de ungdomar som istället vill idrotta av hälsorelaterade skäl eller på lägre ambitionsnivåer.

Kanske kan detta förklara att många ungdomar lämnar föreningsidrotten till förmån för träning i privat eller egen regi: i takt med att föreningsidrotten blir allt mer kravfylld erbjuder kommersiella gym och eget motionerande helt andra möjligheter för ungdomar att själva styra när och hur ofta man tränar. Målet i dessa aktiviteter är dessutom hälsa och motion snarare än prestation och tävling.

Denna slutsats kan framstå som dystert för svensk föreningsidrott, men den erbjuder även en väg framåt: En strategi för idrottsrörelsen att bryta sin nedåtgående trend är att försöka möta just de behov och önskemål som kännetecknar dagens ungdomsgeneration.

Poängen är inte att landets idrottsföreningar måste överge tävlingsidrottens traditionella utvecklings- och prestationslogik. Denna verksamhet tilltalar många. Men om målet är att nå de unga som lämnar föreningsidrotten, blir CIF:s rekommendation till idrottsrörelsen att arrangera fler aktiviteter för de som tränar för att ha roligt och må bra snarare än att uppnå goda idrottsresultat. Vidare måste det bli tillåtet och enklare för deltagare att själva styra sina ambitionsnivåer samt när och hur ofta man vill träna.

Om dessa råd följs, skapas nya möjligheter för idrottsrörelsen att behålla de unga medlemmar som tycker om sin idrott och sin förening, men som ändå slutar när krav och förväntningar blir alltför höga.

Ur detta perspektiv är Ungdomsbarometerns resultat allt annat än dystert. Tvärtom visar studien att det finns en stor men outnyttjad rekryteringsbas av träningsintresserade unga utanför föreningsidrotten. Därtill ger studien vägledning för hur idrottsrörelsen kan nå dessa grupper: ta tillvara på det ökade hälsointresset bland unga, fokusera på glädje snarare än resultat och prestation. Kanske är det även just här som svaret finns på den problemställning som ligger till grund för idrottsrörelsens pågående och omfattande utvecklingsarbete, Strategi 2025: att utveckla ”en ny syn på träning och tävling”?

Slutsatser av CIF:s indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten 2019

I CIF:s uppdrag att följa upp statens stöd till idrotten ingår även en årlig redovisning av en uppsättning indikatorer. Denna uppföljning tar sin utgångspunkt i motiven till statens stöd till idrotten, såsom dessa preciserats i förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet. Indikatorsystemet består av 22 indikatorer, fördelade över fem målområden. Dessa är:

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Indikatorsystemet består i huvudsak av befintlig statistik. Merparten av indikatorerna rör olika aspekter av idrottsrörelsens verksamhet och organisationsstruktur, såsom medlemsbestånd, inkomstkällor, omfattningen på det ideella ledarskapet och utbildningsinsatser. För dessa uppgifter har Riksidrottsförbundet beredvilligt bidragit med information och sakkunskap. I frågor rörande svensk elitidrott har även Sveriges Olympiska Kommitté varit behjälplig. För de indikatorer som rör folkhälsa, motionsvanor och idrottsskador har statistik inhämtats från statistikmyndigheten SCB och Folkhälsomyndigheten.

Analysen av årets indikatorer bekräftar i stor utsträckning de förhållanden och trender som tidigare iakttagits. Som exempel visar statistiken att idrottsrörelsens klubbar och förbund är mycket olika i storlek och sammansättning samt att de verkar under skilda existensvillkor. Därtill är människors tillgång och förutsättningar till idrott och fysisk aktivitet alltjämt ojämnt fördelade i samhället. Ojämligheten är formen av en social gradient där andelen föreningsidrottare ökar i takt med familjens utbildningsgrad, hushållsekonomi och position på arbetsmarknaden.

CIF har under flera år rapporterat om minskade aktivitetsnivåer i barn- och ungdomsidrotten. Nedgången inleddes 2008 och bestod då framför allt av ett minskat deltagande bland äldre ungdomar och av flickor i större utsträckning än

pojkar. Sedan 2012 har en ny nedgångsfas inletts. Minskade aktivitetsnivåer återfinns nu även bland idrottsrörelsens yngsta medlemmar, gruppen 7–12 år.

I denna andra fas är nedgången störst bland pojkar; en minskning på nästan 17 procent från toppnoteringen 2012 till 2018. För flickor 7–12 år minskade aktivitetsnivåerna under samma period med drygt åtta procent. Sammantaget visar statistiken att aktivitetsnivåerna minskat i samtliga åldersgrupper under tioårsperioden 2008–2018. För samtliga åldersgrupper förutom flickor 13–16 år gäller även att 2018 års aktivitetsnivåer är de lägsta som uppmätts sedan CIF inledde sina mätningar 2004.